

Valaiseva etnografia Helsingin huumemarkkinoista

Jussi Perälä: ”Miksi lehmät pitää tappaa?” Etnografinen tutkimus 2000-luvun huumemarkkinoista Helsingissä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. 246 s.

ISBN 978-952-245-455-3

”Miksi lehmät pitää tappaa?” kysyy tutkija Jussi Perälä keväällä 2011 valmistuneessa väitöskirjatutkimuksessaan, jossa ei suinkaan käsitellä agraarikulttuurin muutosta, vaan pääkaupungin huumemarkkinoita 2000-luvulla. Teos vie lukijat huumemarkkinoiden arkeen, rikollisuuden dynamiikkaan, diilereiden ja poliisien maailmaan.

Perälä on valinnut haastavan tutkimusaiheen ja tutkinut ilmiötä itseään säästelemättä. Valittu etnografinen tutkimusote on merkinnyt jonkin asteista soluttautumista huume kuvioiden arkeen, mukana oloa rikollisessa alakulttuurissa ja sen lainalaisuuksissa. Tutkimusetiikka on koetuksella, miten pitää itsensä ulkona ja olla samalla sisällä maailmassa, joka on itselle vieras ja jossa toiminnat voivat huomaamattakin johdattaa väkivallan, rikosten sekä muuten henkeä ja terveyttä riskeeraavien asioiden pariin. Perälän huolellinen raportointi aineistonkeruun eri vaiheista ja itsensä sisään ajamisesta huume kulttuuriin on valaisevaa luettavaa. Etnografinen ote läpäisee kaikki tutkimuksen vaiheet, tutkija on viettänyt aidosti aikaa huumeiden käyttäjien parissa, vierailut heidän kodeissaan

ja istunut kantakuppiloissa. Luottamus tutkijan ja huume kulttuurin avainhenkilöiden välillä on edellyttänyt yhteisten sääntöjen, kielen ja rajojen määrittelyä. Tästä hyvinä esimerkkeinä ovat värikkäät päiväkirjakuvaukset tutkijan ja avainhenkilöiden kohtaamisista, joissa tutkijaa sisäänajetaan huume kulttuuriin ja hänen luottamustaan koetellaan.

Perälä määrittelee varsinaiseksi tutkimustehtäväkseen Helsingin huumemarkkinoiden eri tasojen toimijaroolien selvittämisen ja niiden toiminnan seuraamisen. Tutkimuskysymyksiä on runsaasti, ja lukijan pitää paneutua niihin kirkastaakseen itselleen varsinaisen tutkimustehtävän. Lavea tutkimusasetelma asettaa haasteen ilmiön teoreettiselle haltuun otamiselle. Ratkaisun tähän tutkija on löytänyt kriminologi Edwin Sutherlandin (1937) määrittelemästä rikollisen järjestelmän luonteesta, jonka keskeisiä piirteitä ovat ammatinharjoittamisen tekniset taidot, rikollisen status, konsensus ja differentiaalinen assosiaatio. Rikollisen toiminnan ”professionaaliset taidot” ovat tarkoin määrittyviä. Tekniset taidot merkitsevät ammatinharjoittamiseen tarvittavia ongelmanratkaisutai-

toja, kuten taktiikat viranomaiskontaktien välttämiseksi, älykkyys ja puhetaidot. Status puolestaan perustuu rikollisen teknisiin taitoihin ja näiden kautta saatuihin resursseihin, joita ovat esimerkiksi suhteet, vaikutusvalta sekä ammatillisen kokemuksen tuottama tietotaito. Konsensus on huume kuvioiden ydinjoukkojen ja poliisien sekä muiden tahojen yhteisymmärryksiä, pelinsääntöjä ja joustoja. Ajatus kiteytyy yhtälöön: poliisia ei ole ilman rikollista, eikä rikollista ilman poliisia.

Konsensusesta kumpuavat myös alamaailman eettiset säännöt, jotka Perälä kuvaa teoksesaan systemaattisesti ja lukijan virettä ylläpitäen. Osin huume markkinoiden ammattirikollisten eettiset ”säännöt” tai ”yhteisymmärrykset” vaikuttavat jopa tiukemmilta kuin mitä ne ovat konservatiivisimmissä ja virallisimmissä ammateissa. Eettiset säännöt ohjaavat toimintaa ja sen logiikkaa. Ensimmäinen niistä on, että ydinjoukon ansaitsemat voitot jaetaan tasan osapuolten kesken. Toinen sääntö koskee tulojen ansaitsemiseen menneiden kulujen maksua. Kulut, koskee myös velkoja, maksetaan ensimmäisestä ansaitusta voitosta. Kolmante-

na sääntönä on, että taloudellisesti pulassa olevaa kanssarikollista autetaan myös hänen ollessa vankilassa. Neljäs sääntö puolestaan korostaa sitä, että rahat ovat yhteisiä ja niitä käytetään kaikkien ydinjoukon jäsenten hyväksi. Viides ja keskeisin sääntö on rehellisyys. Huumemarkkinoiden yksi epäeettisimmistä asioista on valehtelu. Kanssarikollisesta ei ”vasikoida” missään tilanteessa tai olosuhteissa. Kuudentena jaettuna asiana on, että ydinjoukosta voi erota ja palata takaisin myöhemmin pyytämällä. Seitsemäs yhteisymmärrys liittyy vastuuseen, ydinjoukon jäsentä ei voi pitää vastuussa sellaisista asioista, joihin hän ei voi vaikuttaa. Kahdeksas sääntö on, että jokaisen pitää pysyä lestinään, eikä sotkeutua toisen tapaan hoitaa asioita.

Kaikkien sääntöjen tarkoituksena on pitää ylläpitää ydinjoukon yhtenäisyyttä ja rikollisten joukkuehenkeä valtaapitäviä vastaan. Hieman hupaisana, mutta hyvänä, esimerkkinä on liiallisen alkoholin käytön paheksunta, joka voi johtaa ydinryhmästä erottamiseen. ”Ammatillisten kvalifikaatioiden” kuvaukset osoittavat, että ansioituneen rikollisen on oltava välikky ja ”eettisiltä periaatteeltaan” linjakas eli hänen on noudatettava yhteisiä pelisääntöjä ja osoitettava luottamusta kanssa rikollisille. Differentiaalinen assosiaatio viittaa rikollisen itse määrittelyyn ja myös alamaailman tapaan määrittellä jäsenensä. Se perustuu ajatukseen siitä, että rikollisuus opitaan ja se uusintaa itse itsen-

sä. Taidot kehittyvät kokemuksen ja oppipoika-kisälli -periaatteen pohjalta. Valittu teoreettinen viitekehys istuu huumemarkkinoiden tutkimiseen oivallisesti. Perälän tutkimuksellisia ratkaisuja on sen avulla helppo seurata, asiat jäsentyvät ja punainen lanka säilyy lähes läpi tutkimuksen. Vain paikoitellen on havaittavissa hienoisia asioiden toistelua.

Tutkimuksen yhteiskunnallisen relevanssi asettuu sosiologisen ymmärtämisen ja kriminologisen tietämyksen välimaastoon. Huumemarkkinat jäsentyvät ylempään tasoon, keskitasoon ja alempaan tasoon, joissa toimijaroolit vaihtelevat. Ylimmän tason toimijat järjestävät huumeiden maahantuonin, keskitaso tukkumarkkinoinin ja alemman tason toimijat vähittäiskaupan. Perälä on nimennyt kuvaavasti ylimmäntason toimijat ydinjoukoksi, jonka muodostavat Aivot, Vasenkäsi ja Lompakko. Kauppaa tehdään siten, että Aivot ostavat aineet Kontaktilta. Huume-erän maahan saamiseen käytetään Välimiestä, Muulia tai Testaajaa. Keskitasolla toimijoita on enemmän kuin ylempällä tasolla. Siellä toimintalogiikka on sama kuin ylempällä tasolla, myyjän ympärillä on niin sanottu hovi, joka koostuu muutamista luotetuista henkilöistä. Keskitason toimijoiden status ja tekniset taidot ovat heikommat kuin ylempällä tasolla. He myös käyttävät enemmän ja hallitsemattomammin tuotteitaan kuin ylempään tason toimijat. Keskitaso myy aineet alemman tason vähittäiskauppail-

le tai suoraan asiakkaille, joita Perälä kuvaa käytetyn aineen mukaisesti paukkupäiksi, piripäiksi tai nisteiksi. Perälä ei kuitenkaan alleviivaa kategorista kuvaa aineidenkäyttäjistä, vaan korostaa olosuhteisiin ja tilanteisiin liittyviä muutoksia aineiden käyttäjien elämässä.

Huumemarkkinoiden eri tason organisoitumisen, toimijaroolien ja toimintojen kuvaukset ovat perusteellisia ja välittävät sen, miten rankkaa ja haavoittavaa elämä huume kulttuureissa loppujen lopuksi on. Elämä on peliä, jossa yhteiset pelisäännöt lopulta rikotaan. Pelin osapuolina ovat huumeiden käyttäjät ja poliisit. Lehmät pitää tappaa, ettei syntyisi lisää vasikoita, kuvastaa pelin henkeä – huume kulttuurin sisäistä väkivallan uhkaa ja viranomaisen ”vastapuolen asemaa”. Tutkimuksella on annettavaa myös sosiaaliryölle, Perälän inhimilliset kuvaukset huumeiden käyttäjistä ainutlaatuisina persoonina murttavat käyttäjiin liitettyjä negatiivisia stereotyyppioita. Etnografisena tutkimuksena teokseen kannattaa tutustua kaikkien niiden, jotka harkitsevat menetelmän käyttöä. Kokonaisuutena Perälän väitöskirjatutkimus on lähestulkoon hyvään romaaniin verrattava lukukokemus. Tekijä on kirjoittajana lahjakas ja viihdyttävä, tekisi mieli nostaa hänet jopa sellaisen etnografian klassikoiden kuin Neil Andersonin ja Oscar Lewisin rinnalle.

Sanna Väyrynen